

Gönderim Tarihi: 01.02.2017 Kabul Tarihi: 02.03.2017

GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE MALİYE POLİTİKASI UYGULAMALARINA ANAYASAL İKTİSAT YAKLAŞIMI¹

İlter ÜNLÜKAPLAN*
Volkan YURDADOĞ**
Haşim AKÇA***

CONSTITUTIONAL ECONOMICS APPROACH TO FISCAL POLICY IMPLEMENTATIONS IN TRANSITION ECONOMIES

Öz

Kamu Tercih Teorisinin iktisat politikası uygulamalarına temel bakış açısını oluşturan "Anayasal İktisat" yaklaşımının özünde siyasi süreçte rol alan aktörlerin davranışlarının iktisadi analizinin yapılarak devletin iktisadi alandaki yetkilerinin anayasal düzeyde tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi yatar.

İktisat yazınında 1970'li yılların başlarına kadar hâkim olan görüş devletin aktif talep politikalarıyla arzu edilen makro ekonomik hedeflere ulaşabilmesinin mümkün olacağıydı. Ancak bu yıllarda ortaya çıkan ve geleneksel iktisat teorileriyle açıklanamayan gelişmeler talep yönlü iktisat politikalarına yönelecek bir şüpheyi de beraberinde getirmiştir. Temellerini Sosyal Sözleşme Teorisi ve Kamu Tercih Teorisinden alan, devletin aktif rolünü sorgulayan, siyasi ve iktisadi alanda rol alan birimlerin davranışlarının Maximand İlkesinden hareketle keyfi uygulamalara dönüşebileceğini savunan Anayasal İktisat Yaklaşımı bu yönüyle aktif iktisat politikalarına bir alternatif olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada Anayasal İktisat Teorisinin temelleri, varsayımları ve önerileri incelenecek, daha sonra geçiş ekonomisi kavramı açıklanarak geçiş ekonomilerinde devletin rolü sorgulanıp bir mali anayasa oluşturulmasının önemi üzerinde durulacaktır.

¹Bu makale 11-13 Haziran 2007 tarihlerinde Kırgızistan'ın Celalabat şehrinde düzenlenmiş olan 5. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan "Geçiş Ekonomilerinde Maliye Politikası Uygulamalarına Anayasal İktisat Yaklaşımı" başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

* Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, e-posta: ikaplan@cu.edu.tr.

** Sorumlu Yazar, Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, e-posta: vyurdadog@cu.edu.tr.

*** Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, e-posta: hakca@cu.edu.tr.

Anahtar Kelimeler: Anayasal İktisat, Kamu Tercihi Teorisi, Geçiş Ekonomileri, Mali Anayasa.

Abstract

According to the "Constitutional Economics", which forms the basic point of view of the application of the Public Choice Theory to the economic policy, it is essential to make an economic analysis of the behavior of the actors who take part in the political process in order to determine the constitutional level of the authorities of the state and the limits of the state. The view that dominated until the beginning of the 1970s in economics was that the state would be able to achieve desirable macroeconomic targets with active demand policies. However, developments that emerged in these years can not be explained by traditional economic theories have brought with it a doubt that they will lead to demand-oriented economic policies. The Constitutional Economics Approach, which finds its roots from the *Social Contract Theory* and *Public Choice Theory*, argues that the behavior of the units taking part in the political and economic field, questioning the active role of the state, can be transformed into arbitrary applications by acting from the Maximand primacy is regarded as an alternative to active economic policies. In this study, the foundations, assumptions and proposals of the theory of the Constitutional Economics will be examined, then the concept of transition economy will be explained and the role of the state in transition economies will be questioned and the importance of creating a fiscal constitution in this countries will be emphasized.

Keywords: Constitutional Economics, Public Choice Theory, Transition Economies, Fiscal Constitution.

1. Giriş

I. Dünya Savaşı sonrasında 1970'li yıllara kadar gerek iktisat ve maliye yazınında gerekse de hükümetlerin iktisat politikaları anlayışında baskın olan görüş denk bütçe anlayışından çok denk olmayan (telafi edici) bütçelerin geçerli olduğu ve aktif maliye politikası araçlarının büyük öneme sahip olduğu "Keynezyen Görüş"tür. Keynezyen görüşün aktif iktisat politikaları uygulama önerisinin yanında Refah İktisadi'nin "Piyasa Başarısızlığı Teorisi" de kamusal mallar, dışsallıklar ve ölçek ekonomilerinin piyasa mekanizmasının başarısızlığa uğradığı durumlar olduğunu ileri sürerek devletin ekonomik hayata müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Gerek mikro, gerekse de makro düzeyde devlete önemli rol ve sorumluluk yükleyen bu yaklaşımlar devletin ekonomideki payını kuşkusuz olarak arttırmıştır. Sonuç olarak, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası pek çok ekonomide yaygın ideolojinin de etkisiyle devletin iktisadi hayattaki rol ve fonksiyonlarının arttığı görülmüştür.

Çalışmamızın teorik temellerini oluşturan “Kamu Tercih Teorisi”ne göre ekonomide aktif rol oynayan müdahaleci devletin rolü ve fonksiyonları denk bütçe ilkesinden uzaklaşdığı için sürekli olarak artacak ve bu artış sonucunda da ekonomik ve politik yozlaşma kaçınılmaz olacaktır.

Felsefi temellerini “Sosyal Sözleşme Teorisinden, teorik temellerini de Kamu Tercih Teorisinden alan Anayasal İktisat Teorisi, politikacıların uyması gereken sınırların ve kuralların oluşturulmasını amaçlayarak devletin görev ve yetkilerinin anayasal düzeyde sınırlandırılmasını öngörür.

“Geçiş ekonomisi” genel olarak önceleri merkezi planlamanın geçerli olduğu ancak günümüzde piyasa ekonomisi sistemine geçmeye çalışan ekonomiler için kullanılan bir kavramdır. Geçiş ekonomilerinin tümü piyasa ekonomisini bir ekonomik sistem olarak oturtmaya çalışmakta olmalarına rağmen bu ekonomilerin bir bölümünde maliye politikası uygulamalarında disiplinsizlik geçerlidir. Çalışmamızın temel görüşü, geçiş ekonomilerinde maliye politikası uygulamalarının bir “Mali Anayasa” çerçevesinde sınırlarının belirlenmesinin, piyasa mekanizmasının hâkim iktisadi sistem olmasına yönelik olarak atılacak adımlarla uyum sağlayacağıdır.

Bu çalışma çerçevesinde ilk olarak Anayasal İktisat Teorisinin tanımı, felsefi ve teorik temelleri üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda Anayasal İktisat Teorisinin uygulama şansı bulan yönünü temsil eden Mali Anayasa kavramı açıklanacaktır. Sonraki bölümde geçiş ekonomilerinde devletin ekonomideki rolü ve bu ülkelerde maliye politikalarına ilişkin incelemeler istatistiksel verilere dayanarak değerlendirilecektir. Daha sonra bu ülkelerde Mali Anayasaların uygulanabilirliği tartışılacaktır. Son bölüm sonuç ve değerlendirmeyi içermektedir.

2. Anayasal İktisat Teorisi:

2.1. Tanım, Felsefi Ve Teorik Temeller

Anayasal İktisat Teorisi, devletin gücü ve yetkilerinin nasıl sınırlandırılabilceğini, sınırlandırmanın boyutlarını ve alanlarını inceleyen bir disiplindir. Bu yönüyle de anayasanın politik yönünün yanında mali yönünü de dikkate alır ve aktif hükümet politikalarına karşı olarak piyasa mekanizmasının iktisadi süreçlerin tümünde etkin olmasını savunur. Çıkış noktası, devletin sürekli olarak büyümesinin yozlaşmaya sebep olacağı ve bu yüzden de düzenlenecek anayasal çerçeve ile devletin güç ve yetkilerini sınırlayacak temel kuralların sosyal sözleşmeyi temsil eden anayasalarda net olarak yer alması gerektiğidir.

Sosyal sözleşme, toplumdaki tüm bireylerin uyacakları kuralların, hak ve özgürlüklerinin oluşturduğu kurallar üzerinde görüş birliğine varması olarak tanımlanabilir. Anayasal İktisat Teorisi temel olarak sosyal sözleşme teorisi üzerine kurulmuştur. Anayasal İktisat Teorisine göre, hem politik hem de mali nitelik taşıyan anayasalar zaman içerisinde kendiliğinden değil, toplumdaki bireylerin bilinçli gayretleri ile ideal şeklini alır² (Aktan 1994:144).

Anayasal İktisadın teorik temelleri Kamu Tercih Teorisi üzerine kurulmuştur. Teorik temelleri 18. Yüzyılın başlarına kadar uzanan Kamu Tercih Teorisine ilk katkılar Condorcet, Borda, Laplace ve L. Carroll'un kolektif karar alma sürecindeki oylama mekanizmalarının matematiksel analizi ile ilgilenmeleriyle başlamıştır. Daha sonra Kamu Tercih Teorisinin önemli isimlerinden Arrow ve Black'in çalışmaları ile kolektif karar alma tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Arrow'un 1951 yılında yayınladığı "Social Choice and Individual Values" (Sosyal Tercih ve Bireysel Değerler) ve Black'in 1958'de yayınladığı "The Theory of Committees and Elections" (Komiteler ve Seçim Teorisi) adlı eserleri modern Kamu Tercih Teorisinin temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan, Kamu Tercih Teorisine en büyük katkılardan biri Buchanan ve Tullock'un birlikte yayınladığı "The Calculus of Consent" (Oybirliğinin Hesabı) adlı eserle gelmiştir. Buchanan ve Tullock modern Kamu Tercih Teorisinin kurucuları olarak kabul edilmektedir. Buchanan, Virginia Üniversitesi'nde 1957 yılı başlarında "Thomas Jefferson Center for Studies in Political Economy" (Thomas Jefferson Politik İktisat Araştırma Merkezi'ni kurmuştur. Bu merkez, Kamu Tercih Teorisinin bugünkü konuma gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Daha sonra Buchanan, Tullock ve Goetz ile birlikte 1963 yılında "Virginia Politeknik Enstitüsü" ve devlet üniversitesine bağlı bir birim olarak "Kamu Tercih Araştırma Birimi'ni kurmuştur. 1982 yılına kadar faaliyetlerini burada sürdüren merkez, yine Virginia eyaletindeki George Mason Üniversitesi'ne taşınmıştır. Virginia Eyaletinde faaliyet göstermesinden dolayı Kamu Tercih Teorisi ve bu teorinin uzantısı olan Anayasal İktisat Teorisi'nin temel görüşleri "Virginia Ekolü" olarak da bilinir (Aktan 1994:131-132).

Buchanan (1987)'a göre Kamu Tercih Teorisi siyaset biliminin iktisadi analizini yapmaya çalışır ve üç ilke/varsayımdan hareket eder:

² Bu düşünce Sözleşmecî Anayasacılık ya da Yapıcı Rasyonalizm olarak da kabul edilir. Bu görüşün karşıtı ise Evrimci Rasyonalizmdir. Fizyokratların "Doğal Düzen", Klasiklerin "Görünmez El" varsayımları tarihi süreç içerisinde kendiliğinden gelişen sosyal düzenleri ifade eder.

a. *Metodolojik Bireysellik İlkesi*: Bireysel ya da toplumsal, alınan tüm kararlar devlet ya da bir merkezi planlayıcının birey tercihlerinin sonucudur. Bu nedenle de analizde odaklanılan birim devlet ya da sosyal gruplar değil, bireydir.

b. *Rasyonel ve Maximand İlkesi*: Bireyler rasyonel ve tutarlı tercihlere sahiptir. Piyasa mekanizması içerisinde üretim, tüketim, tasarruf, yatırım gibi kararlarda rasyonel davrandığı kabul edilen birey, siyasal karar alma sürecinde de rasyonel davranır. Piyasa mekanizmasındaki tüm kararlarda her birim kendi çıkarını en çoklaştıracak şekilde bir davranış sergiler.

c. *Politik Mübadele (Catallaxy) İlkesi*: Piyasa mekanizmasındaki ekonomik mübadelenin yani alıcı ve satıcıların karşılıklı alım-satım işlemlerinin bir benzeri kolektif karar alma sürecinde yaşanır. Politik süreçte rol alan aktörler (seçmenler, siyasi partiler, politikacılar, baskı ve çıkar grupları) arasında bir mübadele vardır. Sonuç olarak politika da bir mübadeledir.

Buchanan (1986), Kamu Tercihi Teorisinin temellerini Wicksell'e dayandırır. Zira Wicksell, iktisat politikasında reform isteniyorsa iktisat politikası kararlarının dayandırıldığı ilkelerin anayasa tarafından ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

2.2. Mali Anayasa Kavramı

Mali anayasanın gereği, Kamu Tercihi Teorisinin üç temel varsayımıyla doğrudan bağlantılıdır. Sosyal refah fonksiyonu kavramının gerçek hayatta var olmamasının yanında politikacıların iktisat politikası araçlarını oy maksimizasyonu amacıyla kullanabilecek olma ihtimalleri de mali anayasayı bir zorunluluk haline getirmektedir. Mali anayasa, kamu harcamaları, vergiler ve borçlanma ile birlikte bütçe denklığı idareler arası gelir bölüşümüne ilişkin sınırlamaların anayasal düzeyde sayısal olarak tespit edilmesini sağlayarak maliye politikasından sorumlu hükümetlerin yetkilerini sınırlamayı amaçlar. Bu sınırlamalar mutlak sınırlamalar olabileceği gibi oransal sınırlamalar da olabilir.

Buchanan ve Flowers (1986) ve Aktan (1994:150-152), Mali Anayasa'nın kapsamını;

1. Kamusal mallar anayasası,
2. Kamusal harcamalar anayasası,
3. Kamusal gelirler anayasası,
 - Vergi anayasası,

- Borçlanma anayasası,
 - 4. Denk bütçe anayasası,
 - 5. Mali federalizm anayasası
- ile açıklarlar.

Kamusal mallar anayasası iç ve dış güvenlik, diplomasi, adalet hizmetleri gibi devletin asli görevi olan kamusal mal sunumu ile ilgili hükümleri içerir. Bu yönüyle de kamusal mallar anayasasında devletin iktisadi hayattaki rolü ve fonksiyonlarına ilişkin genel hükümler söz konusu olur.

Kamusal harcamalar anayasasında ise, Anayasal İktisat Teorisinin temel başlangıç noktası olan devletin gücü ve yetkilerinin sınırlandırılmasından hareketle, kamu harcamalarına belirli bir sayısal sınırlama getirilmektedir. Kamu harcamalarının artışının olumsuz etkilerini ortaya koymuş olan Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisyenlerinin bu sınırlamanın getirilmesinde savundukları gerekçe ise artan kamu harcamalarının yozlaşma sorununu da beraberinde getirecek olmasıdır.

Kamusal gelirler anayasası, vergi ve borçlanma anayasalarını içerir. Vergi anayasası vergiyle ilgili temel şartları ve devletin vergileme yetkisinin sınırlarını belirler. Borçlanma anayasası ise devletin iç ve dış borçlanma şartlarını ve borç miktarıyla ilgili sayısal kısıtlamaları içerir.

Anayasal İktisat Teorisi, Keynezyen görüşün denk olmayan bütçe anlayışına karşı çıkararak denk bütçe anlayışını savunmuş ve denk bütçe ile ilgili hükümlerin denk bütçe anayasasında bulunması gerektiğini öne sürmüştür. Bu bağlamda denk bütçe anayasasının borçlanmayı ve açık finansmanı sınırlandırıcı niteliği ortaya çıkmaktadır.

Mali federalizm, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında vergileme yetkisinin bölüştürülmesini ifade eder. Mali federalizm anayasası ise merkezi ve yerel yönetimler arasındaki mali bölüşümün ilkelerini anayasal düzeyde belirler.

Bu kapsamda mali anayasanın amacı; dönemler itibariyle değişen siyasi iktidarın harcamalar ve vergi oranları üzerindeki keyfi değişiklik eğilimini engellemek ve diğer yandan gelecek nesillere büyük bir mali yük getiren borçlanmayı kontrol altına almaktır. Kamu harcamalarının ve vergilerin belirli kurallara bağlanıp kontrol altına alınmasıyla denk bütçe amacına da ulaşılmış olunacaktır (Sakal ve Şahin 2009:86).

3. Geçiş Ekonomilerinde Devletin Ekonomideki Rolü Ve Maliye Politikaları

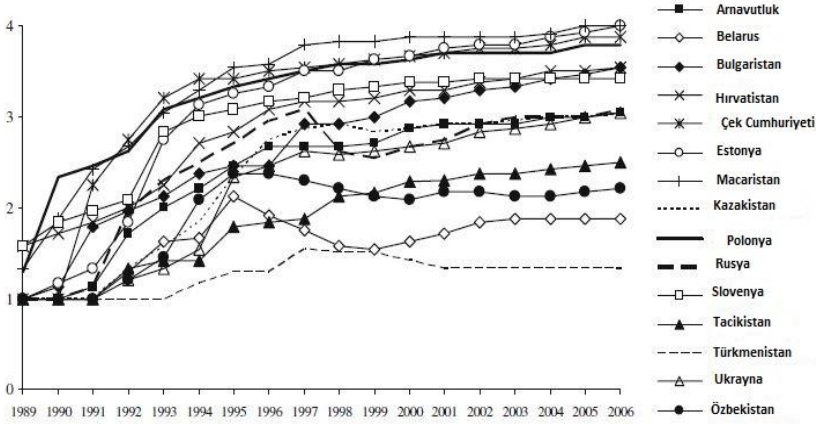
Dünya ekonomisi 1980'lerin sonundan itibaren oldukça önemli bir değişime sahne olmuştur. Merkezi planlamanın hâkim olduğu Sosyalist yapıya sahip birçok ülke ekonomisi, piyasa ekonomisine dönüşen bir yapının içine girmiştir. Bu dönüşüm iktisat politikaları, kurumlar ve uygulamalardaki bir değişimi de kaçınılmaz olarak beraberinde getirmiştir. Bu ülkeler literatürde “geçiş ekonomileri” olarak adlandırılmaktadır. Geçiş ekonomisi kavramının kapsamında Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'deki merkezi planlamaya dayalı ekonomiler yer almaktadır.

Geçiş ekonomileri gelişmiş, az gelişmiş ve yükselen ekonomiler gruplandırması arasındaki kesin ayırmalara denk düşmeyen, fakat bu üç ekonomik değişim gelişim aşamasındaki ülkelere bazı özellikleri açısından da benzerlikler gösteren ekonomilerdir (Sakinç 2005: 7)

Geçiş ekonomilerinin reform süreçlerinde devletin başlıca görevleri sosyal hizmetleri yerine getirmek, kamu hizmetlerini finanse etmek için gerekli kamu gelirlerini arttırmak, kamu gelirlerini verimli alanlara harcamak, sözleşme ve mülkiyet haklarını korumak, kamusal malları sunmak ya da üretmek ve piyasa mekanizmasının etkin çalışmasının sağlanması için “oyunun kurallarının” belirlenmesidir (Turan 2006: 20). Merkezi planlamaya dayalı bir ekonomiden piyasa mekanizmasını temel alan bir ekonomik sisteme geçişte devletin ekonomideki payının küçültülmesi hem nicelik hem de nitelik açısından devlete farklı işlevler yükler. Bu geçiş süreciyle birlikte devletin hem ekonomideki payı azalacak hem de işlev açısından amaçları ve öncelikleri değişecektir.

Şekil 1'de European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)'nin toplululaştırılmış geçiş göstergesi baz alınarak 1989-2006 yılları arasındaki gerçekleştirilmiş ekonomik reform sayısı yer almaktadır. Bu toplululaştırılmış gösterge özelleştirme, girişimlerin yeniden yapılandırılması, piyasaların serbestleşmesi, rekabet ve finansal sektör reformlarını içermektedir. Başlangıç dönemlerinde reformların sayısı ülkeler itibariyle bir birine çok yakınken geçişin devam etmesiyle reformların sayısı ülkeler itibariyle ciddi olarak ayrılmıştır (Metelska-Szaniawska 2008:2).

Şekil 1. Seçilmiş Geçiş Ülkelerinde Ekonomik Reformlar (1989-2006)

Kaynak: Metelska-Szaniawska 2008:2

Geçiş ekonomilerinin tümünde piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmak yönünde bir çaba olsa da bu ülkelerin tümü bu amaca bağlı olarak başarılı olamamıştır. Çünkü bu ülkelerin başlangıç koşulları birbirinden farklıdır. Geçiş sürecinde Doğu Avrupa ülkeleri ile Baltık Cumhuriyetleri'nin uyguladıkları reform hareketlerinde Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe aday olacak konuma kadar başarılı oldukları, ancak Türk Cumhuriyetlerinin uyguladıkları dönüşüm programında beklenen başarıyı gösteremedikleri bir gerçektir (Tandircioğlu 2002:204)

Geçiş ekonomilerindeki reform sürecinin başarısı kamu ekonomisine ilişkin kamu kesimi dengesi, kamu harcamaları ve kamu borçlanması gibi değişkenlerle incelenerek ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu amaçla Tablo 1, 2 ve 3'de 29 geçiş ekonomisi için sırasıyla kamu kesimi genel dengesinin, kamu harcamalarının ve kamu borçlanmasının GSYİH içindeki payları sunulmaktadır.

Sovyet tipi merkezi planlama ve kamu yönetimi anlayışı bankacılık sistemini bütçesel kontrol için kullanmaktaydı. Bu sistem tamamıyla çöktüğünde tamamıyla yeni bir bütçeleme ve mali yönetim anlayışına ihtiyaç duyuldu. Geçişin ilk dönemlerinde karmaşık idari reformlar gerçekleştirilmesine rağmen ekonomide küçülmeler ve yüksek enflasyon oranları gözlemlenmiştir (Staeher 2016:28).

Tablo 1, 2ve 3’de geçiş ekonomilerinin bütünü açısından kamu kesimini genel dengesindeki olumsuzluğun azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu azalmanın temelinde kamu harcamalarındaki azalış etkili olmuştur. Diğer yandan özelleştirme ve yeniden yapılanma politikaları da geçiş ekonomilerinin mali dengeleri üzerinde olumlu etki yapmıştır (Pirtilla 2001:29-52)

Geçiş ekonomilerinde mali istikrarı ve kamu kesimi gelir-gider dengesini sağlamak amacıyla gelir arttırıcı politikalardan çok harcama azaltıcı politikaların temel alındığı bir maliye politikası anlayışı daha başarılı olmuştur (Purfield 2003: 1)

Geçiş ekonomilerinin bütünü açısından bakıldığında kamu harcamalarında genel bir azalma eğilimi gözlenmesine karşın; devletin hala aktif rol oynadığı Doğu Avrupa ülkelerinde, kamu harcamaları hala yüksek seviyelerde seyretmekte olduğundan kamu borçlanmasının GSYİH içindeki payı düşürülememiştir.

Büyük ölçüde merkezi planlamanın geçerli olduğu bir ekonomide maliye politikasının rolü oldukça sınırlıdır. Çünkü fiyatların tahsis edici önemi çok düşüktür (Feltstein 1990: 1) Ancak geçiş ekonomisi tanımlaması içine dahil edilen bir çok ekonomide, özellikle de nispeten büyük ekonomilerde, kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı oldukça yüksek seyretmektedir.

Tanzi ve Tsibouris (2000)’e göre kamu harcamalarının GSYİH içindeki payının yüksek kalmaya devam etmesinin temel nedeni kamu harcaması / GSYİH oranını düşürmek amacıyla söz konusu ülke ekonomilerindeki kamu harcamalarında meydana gelen çok önemli kesintilerin milli gelir üzerinde yarattığı önemli düşüşlerdir. Bu harcamaların geniş ölçüde maaş ve ücretlere yönelmesi ise kesinti yapmayı oldukça güçleştirmektedir. Zira bu harcamalarda kısa dönemde bir düşüşe gitmek oldukça zordur. Diğer bir neden ise devletin merkezi planlı dönemde geleneksel olarak yürüttüğü birçok iktisadi faaliyetten piyasa mekanizmasına geçiş sürecinde de uzaklaşamamış olmasıdır.

Kamu borçlanması açısından bakıldığında birkaç ülke ekonomisi dışında, özellikle Avrupa Birliği müzakere sürecinde olan ülkelerde Maastricht Kriterleri’nin de olumlu etkisiyle Kamu Borçlanması / GSYİH oranlarında önemli düşüşler gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Geçiş ekonomilerinde kamu kesimi genel dengesinin GSYİH içindeki payı (%)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ARNAVUTLUK				-24,0	-16,2	-6,7	-4,7	-3,2	-5,4	-2,5	-2,3	-1,1	-0,9	0,1	-4,9	-5,1	-3,5	-3,2	-3,3	-5,5	-7,4	-4,2	-3,5	-3,4	-5,2	-5,5	-4,1
AZERBAIJAN	-	.	.	2,7	-15,3	-11,2	-3,1	-2,4	-4,0	-3,9	-4,7	-0,6	-0,4	-0,5	-0,8	1	2,6	-0,2	2,4	20	6,6	14	13,3	4,3	1	3,2	-6,8
BEYAZ RUSYA	.	.	.	-2,0	-5,5	-3,5	-2,7	-1,5	-0,7	-1,0	-2	-0,1	-1,9	-2,1	-1,7	0	-0,7	1,4	0,4	-3,5	-0,4	-1,8	4,2	0,7	0,1	0,7	1,9
BOSNA HERSEK								-4,4	-0,5	-5,2	-4,8	-3,1	-2,5	-4,1	2,3	1,6	2,2	2,2	-0,1	-3,6	-5,9	-3,9	-3,1	-2,7	-1,9	-2,9	-0,2
BULGARİSTAN	-1,0	-8,1	-4,5	-2,9	-10,9	-5,7	-5,6	-10,3	-0,3	1,7	0,4	-0,5	1,9	0,1	-0,9	2,2	1,9	3,3	3,5	2,9	-0,9	-3,9	-2	-0,4	-1,8	-3,6	-2,9
ÇEK CUMHURİYETİ	.	-0,2	-1,9	-3,1	2,6	-1,2	-1,1	-1,6	-2,4	-4,2	-3,6	-3,8	-5,8	-6,8	-6,6	-2,9	-2,6	-3,3									
ERMENİSTAN	-					-16,5	-9,0	-6,5	-5,8	-4,9	-7,2	-6,4	-3,8	-0,4	-1,1	-1,8	-2,6	-2,8	-2,3	-1,8	-7,7	-4,9	-2,8	-1,5	-1,6	-1,9	-4,8
ESTONYA	-	-	-	-	1,2	-1,2	-1,5	1,9	-0,3	-3,7	-0,6	0,3	0,9	1,7	1,6	1,6	2,3	2,6	-2,8	-1,9	5,4	1	-0,3	-0,2	0,7	0,1	
GÜRCİSTAN	-	-	-	-25,4	-26,2	-7,4	-5,3	-7,3	-6,7	-5,4	-6,7	-4	-2	-2	-2,5	2,3	-1,5	-3	-4,2	-6,3	-9,2	-6,6	-3,6	-2,8	-2,6	-3,2	-3,8
HRVATİSTAN	-	-	-	-4,2	-0,9	0,6	-0,7	-0,4	-1,3	-3,5	-8,2	-7,5	-6,8	-4,9	-4,8	-4	-3,5	-3,1	-2,5	-1,3	-4,2	-5,1	-5,2	-5,3	-5,3	-5,4	-3,3
KARADAĞ	-	-	-									-6,9	4,0	-3,8	-3,1	-1,9	2,1	4,2	6,4	0,4	-5,7	-4,9	-1,1	-5,8	-6,3	-2,6	-7,5
KAZAKİSTAN	-	-	-	-7,3	-4,1	-7,4	-3,4	-5,3	-7	-8	-5,2	-1	2,7	1,4	3	2,5	5,8	7,2	4,7	1,2	-1,2	1,5	5,9	4,5	5	1,8	-2,2
KIRGIZİSTAN	-	-	-	-14,4	-11,6	-17,3	-9,5	-9,2	-9,5	-12,7	-11,4	-5,6	-5,3	-4,7	-4,4	-3,4	-2,5	-0,3	1	-8	-5,6	-4,6	-5,9	-3,7	1,9	-1,2	
LETONYA	-	-	-			-3,9	-3,6	-1,7	0,7	-0,6	-4,9	-2,8	-2,1	-2,3	-1,6	-1	-0,4	-0,5	-0,4	-4,2	-9,8	-8,2	-3,4	-0,8	-0,9	-1,6	-1,3
LİTVANYA				-5,3	-4,8	-4,2	-4,4	-1,1	-3	-5,6	-2,5	-2	-1,4	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1	-3,3	-9,4	-7,2			-3,1	-2,6	-0,7	-0,2
MACARİSTAN	-	0	-2,9	-6,1	-6	-7,5	-6,7	-5	-6,8	-8	-5,6	-3	-3,5	-8,4	-7,2	-6,4	-7,8	-9,3	-4,9	-3,6	-4,6	-4,2	-2,3	-2,3	-2,6	-2,1	-1,6
MAKEDONYA	-	-	-	-9,8	-13,4	-2,7	-1	-1,4	-0,4	-1,7	0	2,5	-6,3	-5,6	-0,6	0,4	0,3	-0,5	0,6	1	-2,7	-2,4		-3,8	-3,8	-4,2	-3,5
MOĞOLİSTAN			-12,7	0,7	-5,9	-13,0	-5,2	-7,5	-9,1	-14,3	-12,2	-7	-5,4	-5,9	-3,7	-1,9	2,6	3,3	2,8	-4,5	-5	1,2	-3,5	-8,3	-7,5	-8,9	-5
MOLDOVA				-26,6	-7,5	-10,6	-6,7	-8,0	-10,5	-7,4	-6,2	-1,8	-0,3	-2,2	1	0,4	1,5	-0,3	-0,3	-1	-6,3	-2,5	-2,4	-2,3	-1,9	-1,9	-2,3
ÖZBEKİSTAN	.	.	.	-18,5	-18,3	-4,4	-4,1	-7,3	-2,2	-3,3	-2,6	-2,5	-1,3	-1,9	0,1	1,2	2,8	6,8	5,7	10,7	2,8	4,9		7,8	2,4	2,2	0,9
POLONYA	-7,4	3,1	-2,3	-5,3	-2,8	-2,8	-3,1	-3,3	-4,4	-3,9	-3,1	-2,3	-3,7	-3,2	-6,3	-5,7	-4,3	-3,9	-1,9	-3,7	-7,4	-7,8	-5	-3,7	-4,1	-3,4	-2,6
ROMANYA	-	.	.	-4,6	-0,3	-2,2	-2,5	-3,9	-4,5	-4,4	-2,1	-3,8	-3,5	-2	-1,5	-1,2	-0,8	-1,6	-3,1	-4,8	-7,3	-6,4	-2,5	-2,5	-2,5	-1,9	-1,5
RUSYA	.	.		-18,9	-7,3	-10,4	-6,6	-9,4	-8,5	-8,1	-3,1	3,2	2,7	0,6	1,3	4,5	8,1	8,4	6	4,9	-5,9	-4		0,4	-1,2	-1,1	-3,5
SİRBİSTAN	-	.	.									-1	-4,9	-8,3	-1,1	0,9	1	-1,6	-1,9	-2,6	-3,7	-3,7	-4,2	-6,8	-5,3	-6,2	-3,7
SLOVAKYA	.	.		-11,9	-5,7	-1,4	0,4	-1,3	-5,2	-5	-7,1	-12,2	-6,5	-7,7	-2,8	-2,4	-2,8	-3,5	-1,9	-2,1	-8	-7,7	-4,8	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7
SLOVENYA	-	-	2,6	1,2	0,9	0	0,0	0,3	-1,1	-0,7	-0,6	-1,3	-1,3	-2,9	-2,7	-2,2	-1,4	-1,3	0,5	-1,8	-6,1	-6	-6,3	-4,1	-15	-5	-2,7
TACİKİSTAN				-31,2	-22,3	-10,1	-6,1	-5,8	-3,8	-3,1	-5,6	-3,2	-2,5	-1,8	-2,4	-2,9	1,7	-6,2	-5	-5,2	-3			0,6	-0,8	0	-2,3
TÜRKMENİSTAN	-	-		-9,4	-3,5	1,7	0,4	0,3	-0,2	-2,6	0,0	-0,3	0,6	0,2	-1,3	1,4	0,8	5,3	4	10	7	2	3,6	6,3	1,2	0,8	-0,7
UKRAYNA	-	-	-	-24	-16,2	-8,7	-4,7	-3,2	-5,4	-2,5	-2,3	-1,1	-0,9	0,1	-0,7	-4,4	-2,3	-1,3	-2	-3,2	-11,3	-9,9		-4,3	-4,8	-4,5	-1,2

Kaynak: EBRD, Selected Economic Indicators, <http://www.ebrd.com>, Erişim: 05.12.2016

Tablo 2: Geçiş ekonomilerinde kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı (%)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
ARNAVUTLUK	.	.	.	58,0	54,5	50,6	42,5	39,9	44,2	38,0	34,1	34,5	34,4	35,6	29	29,6	28,5	29	29,1	23,2	33,2	29,3	28,9	28,2	28,9	31		
AZERBAIJAN	.	.	.	48,4	55,9	36,8	21,1	16,7	19,2	23,7	23,6	20,8	18,7	27,7	28,5	25,9	22,7	27,4	27,4	30,8	34,6	32,1	32,8	37,1				
BEYAZ RUSYA	.	.	.	47,8	57,9	47,3	42,5	40,7	46,2	45,4	47,3	45,9	46,8	46,6	47,7	46	48	48	49	47,2	46,2	42,1	34,5	38,9	42,1	39	45,4	
BOSNA HERSEK	52,7	39,7	61,8	65	56,6	52,1	53,9	39,2	38,8	39,9	45,2	47,6	49,6	50,9	50,6	49,5	41,9				
BULGARISTAN	55,3	58,4	41,3	43,6	48,1	45,7	41,3	42,0	33,1	37,0	39,6	39,7	38,3	37,2	38,1	36,7	37,5	35,3	37,2	29,1	31,1	32,4	30,5	29,8	32,3			
ÇEK CUMHURİYETİ	54,5	51,6	49,6	41,2	43,8	40,5	39,8	39,3	38,4	42,9	42,6	45,2	47,3	47,7	44,6	44,1												
ERMENİSTAN	44,1	28,9	26,1	25,5	25,6	30,1	25,9	20,9	19,3	18,9	17,1	17,6	20	22,4	22,7	29,6	27,6	26,1	23,6	25,1	25,5			
ESTONYA	.	.	.	38,3	38,5	39,4	38,0	35,1	38,2	40,3	35,3	33,5	34,3	34,8	34	33,6	34	34,8	39,5	45,2	40,6	38,2						
GÜRCİSTAN	12,3	21,1	21,0	19,1	22,1	19,2	18,3	17,8	18,7	19,4	24,9	29,2	33,5	32,7	35,8	33,1	29,1	29,4					
HIRVATİSTAN	.	.	.	38,9	37,3	25,3	48,9	45,3	44,4	54,8	56,6	56,6	52,7	50,7	44,3	43,4	42,3	42,3	42,8	38,4	41,2	40,5	37,4	39,1	38,3	38		
KARADAĞ	36,5	39,9	37,3	46,6	40,5	39,1	42,5	39		28	27,7	28,3	28,6	28	27,2		
KAZAKİSTAN	.	.	.	25,2	18,4	20,8	18,6	20,4	26,1	23,2	23,2	23,0	21,0	22,3	22,7	22,3	20,2	24,2	26,8	25,5	22,9	22,3	22,6					
KIRGIZİSTAN	.	.	.	39,0	32,4	33,2	33,4	33,1	33,9	34,0	29,9	26,0	28,1	27,2	27,7	28,1	28,9	31	28,9	33,4	36,4	36,4	39,5	37,7				
LETONYA	.	.	.	36,6	37,5	36,0	37	40,2	41	36,7	34,6	35,3	34,8	35,8	35,6	38,2	35,9				44,7	39	36,9	36,8	37,1			
LİTVANYA	.	.	.	35,4	37,4	34,7	33,4	32,8	34,6	37,2	32,5	31,0	30,6	33,2	33,3	33,3	33,6	34,8										
MACARİSTAN	56,6	56,4	60,2	60,2	59,5	52,6	48,8	49,5	50,4	49,9	47,4	48,0	52,1	49,1	48,9	50,1	51,9	49,6	50	48,8	49,6	49,7	48,6	49,5	49,9			
MAKEDONYA	.	.	.	49,1	53,6	45,8	39	37,1	35,1	35,0	35,4	33,7	40,3	40,5	34,5	33,2	34,9	34	33,1									
MOĞOLİSTAN	.	47,1	24,5	38,9	43,4	31,5	32,7	34,5	41,9	39,4	41,5	43,9	44,4	37,1	35	27,5	33,3	38,1	37,6	35,2	37,3	43,2	45,1	36,8				
MOLDOVYA	.	.	49,0	28	49,5	46,2	43,8	49	44,9	36,6	34,5	29,4	31,5	33,1	35,1	37	40,1	41,8	41,6	45,2	40,8	39	40,3					
ÖZBEKİSTAN	.	.	.	54,2	33,5	38,7	41,6	32,3	34,3	32	38,9	36,0	37,2	33,4	31,6	29,5	29,2	32,7										
POLONYA	.	44,6	50,5	50,3	51,1	50,1	50,2	49,1	47,5	47,1	43,6	44,2	44,6	42,6	43,4	43,8	42,1	43,2	44,6	45,4	43,4	42,3						
ROMANYA	.	.	42,0	33,8	33,4	34,7	33,8	33,9	35,1	35,5	35,3	33,3	32,3	33,6	33,6	31,2	32,7	34,5	32,5	34,6	35	32,8	32,3	31,7	32,5			
RUSYA	.	.	58,4	43,6	45,1	43,3	45,3	47,8	42,5	36,7	33,7	34,6	37,1	29,9	27,4	31,5	31,1	34,4										
SİRBİSTAN	40,4	43,8	51,8	42,8	41,6	41,9	45,4	44,3	44,8	46	46,4	44,9	48,7				
SLOVAKYA	.	.	58	78,8	57,8	54,1	61,5	65,0	60,8	56,9	63,1	43,8	43,3	40,1	37,6	38,2	36,9	34,4	35	41,5								
SLOVENYA	.	41,1	44,1	45,5	44,9	41,6	40,7	41,4	42,2	42,6	43,0	44,0	43,6	46,4	45,8	45,2	44,5	42,3	44,1	48,7	49,4	49,9	48,1					
TACİKİSTAN	.	.	57,8	46,5	52,9	24,4	17,9	15,9	15,0	14,9	19,2	18,4	19,2	19,1	20,3	23	21,9	28,6										
TÜRKMENİSTAN	.	.	30,3	16,6	19,3	20,1	16,3	25,0	24,6	19,4	23,9	21,1	18,1	19,4	18,9	19,7	14,9	13,4	10,9	13,4	14,1	14,6	14,7	16,3				
UKRAYNA	.	.	58,0	54,5	50,6	42,5	39,9	44,2	38,0	34,1	34,5	34,4	35,6	37,2	41,5	44,1	45,1	43,8										

Kaynak: EBRD, Selected Economic Indicators, <http://www.ebrd.com>, Erişim: 05.12.2016

Tablo 3: Geçiş ekonomilerinde kamu borçlanmasının GSYİH içindeki payı (%)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
ARNAVUTLUK	-	-	-	-	-	-	21,7	24,3	30,1	37,6	51,0	45,9	36,9	33,5	60,7	57,7	58,2	56,1	53,2	53,4	59,7	57,7	59,4	62	64,9	69,2		
AZERBAJCAN	-	-	-	-	-	25,7	19,6	14,1	13,5	14,9	24,2	20,3	20,9	20,5	20,0	18,6	14,2	10,8	9,4	7,3	12,1	11,4	10,2	11,6				
BEYAZ RUSYA	-	-	-	-	-	-	17,9	9,8	11,6	11,3	13,0	16,5	13,2	11	10,4	8,9	8,3	8,8	11,5	21,7	34,9	39,5	45,9	39	38,1	40,5	40,4	
BOSNA HERSEK																												
BULGARISTAN	-	-	184,5	165,5	172,0	183,2	114,9	320	105	79,6	79,3	73,6	69,9	56,3	45,9	40,1	31,3	24,6	19,8	15,5	15,6	14,9	15,4	17,5	16,4			
CEK CUMHURİYETİ	-	-	-	-	18,8	17,6	14,4	12,4	11,5	13,2	13,5	18,2	25,9	28,5	30,1	30,7	30,3											
ERMENİSTAN	-	-	-	-	-	30,9	29,7	34,3	39,8	39,5	44,4	46,8	45,3	46,6	40,9	51,5	39,7	34,3	20,5	16,1	40,4	39,9	42,2	44,1	40,9	43,6		
ESTONYA	-	-	-	-	-	8,2	7,5	6,4	5,6	6	4,7	4,7	5,8	5,6	5	4,6	4,5	3,8	4,5	7,2	6,6	5,9	9,5	9,9	10,4	10,1		
GURCİSTAN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	58,2	77,0	69,8	68,4	67,4	61,5	47,0	36,6	28,9	22,9	23,5	30,9	33,5	29,7	32,7				
HİRVATİSTAN	-	-	-	-	-	22	19,3	29,2	32,4	37,6	46,4	39,7	40,6	40,0	35,8	37,8	38,3	35,7	33,1	29,3	35,8	42,2	46,7	54,3				
KARADAĞ																		6,4	6,2	5,5	8,4	9,1	10,6	13				
KAZAKİSTAN	-	-	-	-	-	27,7	14,5	13,8	17,1	22,4	31,5	25,5	20,4	17,7	15,0	11,4	8,1	6,7	5,8	11,1	10,9	10,7	12					
KIRGIZİSTAN	-	-	-	-	34,3	31,4	45,7	60,9	68,4	110,7	134,3	113,3	107,3	107,3	107	92,9	85,9	72,5	56,8	48,5	58,1	59,7	49,4	49	47,7			
LETONYA	-	-	-	-	-	12,8	14,7	13,3	11	9,8	12,6	12,9	15,0	13,5	14,6	14,9	12,4	10,7	9			47,5	42,8	41,4	39,1	40,6	36	
LİTVANYA	-	-	-	-	-	-	-	-	15,2	16,5	23,0	23,8	22,9	22,3	21,1	19,4	18,4	18	16,9									
MACARİSTAN	-	-	74,6	79,0	90,4	86	84,3	71,5	64,2	61,9	61,2	54,9	51,7	55,0	58,1	59,4	61,8	65,6	65,7	72,3	78,4	80,2	80,8	78,3	76,8	76,2		
MAKEDONYA	-	-	-	-	-	-	-	-	47,9	52,0	57,4	53,2	51,6	49,6	39	36,6	39,5	32,9	24,7									
MOĞOLİSTAN	-	-	-	27,2	62,7	61,0	38,5	47,7	62,0	81,5	99,7	97,3	90,1	100,3	87,7	72,2	56,6	43	36,3	29,3	46,6	42,2	47,1					
MOLDOVYA	-	-	-	-	-	5,7	7,4	57,1	63,7	109	103,3	91,7	78,4	73,1	58,9	46,0	34,7	34,2	28,5	18,8	26,7	26,5	23,1	23,9				
ÖZBEKİSTAN	-	-	-	-	-	-	-	10	11	12,7	11,8	42,1	59,4	54,6	41,6	35,1	28,2	21,3	15,8									
POLONYA	-	95,1	81,8	86,7	88,7	72,4	49,6	43,9	44	39,1	40,3	36,8	36,7	39,8	47,1	45,7	47,1	47,7	44,8	47,1	50,9	54,8	56,2	55,6				
ROMANYA	-	-	-	-	-	-	20,5	27,8	16,0	17,8	24,2	22,7	23,2	23,3	21,5	18,8	20,1	18	20	13,2	23,2	29,9	34,2	37,3	38	39,8		
RUSYA	-	-	-	-	-	47,8	46,3	49	57,2	81,9	90,0	62,5	48,2	41,4	27	20,4	13,5	9	7,3									
SİRBİSTAN																		34,6	33,4	38,1	46,5	49,5	61,8					
SLOVAKYA	-	-	-	-	29,9	26,3	23,3	23,3	33,0	34,0	47,2	49,9	49,2	43,3	42,4	41,4	34,2	30,4	29,4	27,8	35,4	36						
SLOVENYA	-	-	-	45,6	21,1	18,5	17,4	21	21,4	23,4	24,6	27,1	28,2	29,7	34,1	35	33,9	33,8	29,9	22	35,2	38,7	47,1	54,4				
TACİKİSTAN	-	-	-	-	0,0	75,5	130	82,4	98,7	89,4	113,5	124,5	97,0	78,8	66,6	42,9	41,6	34,5	34,9									
TÜRKMENİSTAN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
UKRAYNA	-	-	-	-	-	21,7	24,3	30,1	37,6	51,0	45,9	36,9	33,5	29,3	25,5	18,7	15,7	12,9										

Kaynak: EBRD, Selected Economic Indicators, <http://www.ebrd.com>, Erişim: 05.12.2016

Avrupa Birliği, üye ülkeler için karmaşık ve düzenleyici bir çerçevede ihtiyatlı bir maliye politikası formülasyonunu sağlama amacındadır. Küresel kriz sonrasında İstikrar ve Büyüme Paketi bir çok kez gözden geçirilmiş, mali sıkılaştırma ve makroekonomik dengesizlik prosedürü

başta olmak üzere bir çok önlem alınmıştır. Mali sıkılaştırma çevrimsel olarak uyarlanmış mali dengeyi anahtar bir kısa dönemli politika hedefi olarak görmüş ve ülkeleri mali konsey kurarak mali performanslarını takip etmeye zorlamıştır (Kukk ve Staehr 2015:75-77). Bu öngörüye uygun olarak Avrupa Birliği'ne aday ülkelerde kamu kesimi dengesi, kamu harcamaları ve kamu borçlanması değişkenlerinin GSYİH'ya oranlarının Tablo 1, 2 ve 3'de gösterildiği üzere olumlu değişimler içerdiği gözlenmektedir.

4. Geçiş Ekonomileri ve Mali Anayasa

Merkezi planlamanın geçerli olduğu bir ekonomiden piyasa mekanizmasına doğru adımlar atan, iktisadi, siyasal, kurumsal ve sosyal reformların yürütülmeye çalışıldığı geçiş ekonomilerinde devletin iktisadi hayattaki rolünü sorgulamak bir anlamda reform sürecindeki en önemli adımdır.

İktisat ve maliye yazınında hâkim iktisadi düşüncede, müdahaleci devlet anlayışından, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasını sağlayacak kurum ve kuralların oluşmasını sağlayan, ekonomiye doğrudan müdahalelerden kaçınan, hak ve yetkileri anayasal düzeyde belirlenmiş ve sınırlanmış devlet anlayışına doğru bir değişim söz konusu olmuştur. Ancak burada yanlışa düşülen nokta piyasa mekanizmasının geliştirilmesi sürecinde devletin tamamıyla iktisadi düzenden ayrılması gerekmesi olarak anlaşılmıştır. Aslında devlet piyasa mekanizmasının geliştirilmesi sürecinde oldukça aktiftir ve önemli görevlere sahiptir (Altay 2001: 16).

Geçiş ekonomilerinde devletin elindeki vergileme, harcama, borçlanma ve para basma yetkilerinin mutlaka anayasal kurallar çerçevesinde sınırlandırılması önemlidir. Ekonomik anayasa reformu aynı zamanda mali disiplin ve mali sorumluluk ahlakının kurumsallaştırılması açısından da çok önemlidir (Aktan 2002: 16).

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri geçiş ekonomilerinde mali disiplinin sağlanması amacıyla, yine bir mali anayasa olarak kabul edilebilecek Maastricht Kriterleri hedef olarak seçilmiş ve Tablo 1, 2 ve 3'de kamu kesimi dengesi, kamu harcamaları ve kamu borçlanması değişkenlerinin GSYİH'ya oranları görüldüğü üzere gerçekten olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Burada mali disiplinin önemi ortaya çıkmakta ve “toplumsal

uzlaşmanın sağlanması” mali disiplinin sağlanabilmesi için atılacak adımlardan en önemlisi olmaktadır (Arıkan 2002: 208).

Sachs, Woo ve Yang (2000) geçiş ekonomilerinde anayasal reformlara dikkat çekmiş ve anayasal düzenlemelerle paralellik taşımayan geçiş ekonomisi reformlarının her zaman olumlu sonuçlar vermeyeceğini vurgulamışlardır.

Kanımızca piyasa mekanizmasının geliştirilmesi ve maliye politikası uygulamaları açısından geçiş sürecindeki devletlerin önemli görevlerinden biri mali anayasa oluşturmasıdır. Mali anayasanın oluşturulması, mali disiplini sağlayarak, devletin maliye politikası araçlarının sınırlarını belirleyerek ve sınırlandırarak keyfi uygulamalara yer vermesini önleyeceği gibi piyasa mekanizmasının işleyişine de hız kazandırabilecektir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Kamusal mallar, kamusal harcamalar, vergi, borçlanma, denk bütçe ve mali federalizm anayasalarından oluşan mali anayasa, devletin sahip olduğu vergileme, harcama, borçlanma ve idareler arası gelir bölüşümü yetkilerinin mutlaka anayasal normlarla sınırlandırılmasını ifade eder.

Merkezi planlamaya sahip bir ekonomiden piyasa mekanizmasına dayalı bir yapıya doğru bir dönüşüm yaşayan geçiş ekonomilerinin bir bölümünde devletin ekonomideki nispi payı azaltılamamış ve geçiş sürecince arzulanan hedefler gerçekleştirilememiştir. Bu ülkelerde bir mali anayasanın oluşturulması, mali disiplini sağlayarak, devletin maliye politikası araçlarının sınırlarını belirleyerek ve sınırlandırarak keyfi uygulamalara yer vermesini önleyeceği gibi piyasa mekanizmasının işleyişine de yardımcı olacaktır. Bu çalışma göstermiştir ki geçiş ekonomilerinde Avrupa Birliği üyesi olan veya üyelik müzakerelerine başlayan ülkelerde Maastricht kriterleri bir mali anayasa ile kamu disiplini sağlayabilme kabiliyetine sahiptir. Ancak diğer geçiş ekonomileri için bu tip bağlayıcı ve katı kuralların olmaması ülkelerin hem ekonomik hem de geçiş öncesi dönemdeki siyasal sorunlarını bir arada barındırmalarına neden olmuştur.

Kaynaklar

- Aktan, Coşkun Can (1994). *Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat*. Ankara: Takav Matbaası.
- Aktan, Coşkun Can (2002). “Dünyadaki Yeni Trendler Çerçevesinde Devletin Değişen Rolü ve Geçiş Ekonomileri”. *Küreselleşme ve*

- Geçiş Ekonomileri Uluslararası Sempozyumu. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları:29, Kongre Dizisi:3, 02-04 Mayıs, Bişkek-Kırgızistan.*
- Altay, Asuman (2001). "Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Kamu Maliyesi Sorunları ve Çözüm önerileri". *Türkiye-Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:2, 15-22.*
- Arıkan, Zeynep (2002). "Geçiş Ekonomilerinde Mali Disiplin". *Küreselleşme ve Geçiş Ekonomileri Uluslararası Sempozyumu. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları:29, Kongre Dizisi:3, 02-04 Mayıs, Bişkek-Kırgızistan.*
- Buchanan, James M. (1986). "The Public Choice Perspective". *Liberty, Market and State-Political Economy in the 1980's*. New York: New York University Press. 19- 27.
- Buchanan James M. ve Flowers, Marilyn (1986). *The Public Finance*. Illionis: Irvin Inc.
- Buchanan, James M. (1987). "Constitutional Economics". *The New Palgrave - A Dictionary of Economics*, Eds. J. Eatwell, M. Milgate ve P. Newman. Londra: Palgrave Macmillan. 585-588.
- Feltenstein, Andrew (1990). "Fiscal Policy During the Demise of Central Planning: The Transition to a Market Economy". *IMF Working Paper Series: WP/90/92.*
- EBRD Selected Economic Indicators, <http://www.ebrd.com>, Erişim: 05.12.2016
- Kukk, Merike ve Staehr, Karsten (2015). "Enhanced Fiscal Governance in the European Union: The Fiscal Compact". *Baltic Journal of European Studies, Vol. 5, No. 1, 73-92.*
- Metelska-Szaniawska, Katarina (2008). "Constitutions and Economic Reforms in Transition: An Empirical Study". *Constitutional Political Economy, Vol. 20(1), 1-41.*
- Pirtilla, Jukka (2001). "Fiscal Policy and Structural Reforms in Transition Economies: An Empirical Analysis". *Economics of Transition Volume 9(1), 29-52.*
- Purfield, Miss Cationa (2003). "Fiscal Adjustment in Transition Countries: Evidence From The 1990s ". *IMF Working Paper Series: WP/03/36.*
- Sachs, Jeffrey D., Woo, Wing T. ve Yang, Xiaokai (2000), "Economic Reforms and Constitutonal Transition". *Social Science Research Network Electronic Paper Collection*. [http://www.papers.ssrn.com/paper.tat7abstract_ids254110.](http://www.papers.ssrn.com/paper.tat7abstract_ids254110)

- Sakal, Mustafa ve Şahin, Elif A. (2009). “Anayasal İktisat”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı 1*, 69-111.
- Sakınç, Süreyya (2005). *Geçiş Ekonomileri ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Ekonomik Reformlar*. Manisa: Emek Matbaacılık ve Yayıncılık San. ve Tic Ltd. Şti.
- Staehr, Karsten (2016). “Public Finances and Fiscal Policy in the Baltic States 1991–2015”. *Research in Economics and Business: Central and Eastern Europe, Vol 8, No.1*, 26-41
- Tandırcıoğlu, Haluk (2002). “Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 3*, 198-226.
- Tanzi, Vito ve Tsibouris, George C. (2000). “Fiscal Reform Over Ten Years of Transition”. *IMF Working Paper Series: WP/00/113*.
- Turan, Güngör (2006). “Piyasa Ekonomisine Geçiş Ülkelerinde Reformlar ve Yeni Devletin İşlevleri”. *Kamu-İş, Cilt 8, Sayı: 4*.